

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОБОРОНИ УКРАЇНИ

ЗАГИКА Віталій Миколайович - аспірант Харківського національного університету внутрішніх справ

УДК 342.9

DOI: <https://doi.org/10.71404/LAW.UA.2023.4.44>

Констатовано, що мета забезпечення територіальної оборони має потрійний характер та полягає у наступному: по-перше, створення умов для захисту територіальної цілісності країни, а також населення від зовнішніх загроз воєнного характеру; по-друге, зміцнення єдності населення у протистоянні ворогу; по-третє, забезпечення стійкості української держави та громад.

Виділено наступні види завдань забезпечення територіальної оборони: 1) організаційно-управлінські завдання. Сутність вказаних завдань полягає у створенні цілісної системи управління, яка здатна ефективно координувати дії військових формувань, органів державної влади, місцевого самоврядування та громадськості в умовах зовнішньої агресії чи внутрішніх загроз. Окрім того, в даному контексті також йдеться про планування, підготовку і реалізацію заходів, спрямованих на захист населення, об'єктів критичної інфраструктури, комунікацій і ресурсів, що мають стратегічне значення для держави; 2) ресурсно-забезпечувальні завдання, які охоплюють формування та раціональне використання матеріальних, фінансових, технічних і людських ресурсів, необхідних для підтримання дієздатності системи оборони на всіх рівнях. Їхня сутність полягає у створенні стійкої бази, що гарантує безперервність функціонування військових і цивільних структур у кризових умовах; 3) інституційно-інфраструктурні, сутність яких полягає у створенні нормативно-правової та організаційної бази, яка визначає правила функціонування сил

територіальної оборони, встановлює механізми взаємодії між органами влади, військовими структурами та громадянським суспільством; 4) освітньо-інформаційні завдання. Останні орієнтовані на формуванні свідомого, підготовленого та стійкого до інформаційних впливів суспільства, здатного активно долучатися до захисту держави; 5) соціальні завдання забезпечення територіальної оборони України полягають у створенні сприятливих умов для підтримки морального, психологічного та матеріального добробуту громадян, які залучаються до виконання оборонних функцій, а також для зміцнення суспільної єдності в умовах воєнних загроз.

Ключові слова: мета, завдання, оборона, територіальна оборона, забезпечення.

Постановка проблеми

Забезпечення територіальної оборони є складним та багатоаспектним процесом, який має чітко визначену мету, реалізація якої потребує вирішення низки завдань. Визначення останніх має важливе теоретичне та практичне значення, адже саме від чіткості мети та завдань залежить узгодженість дій усіх суб'єктів у системі національної безпеки. Мета територіальної оборони є стратегічним орієнтиром, який спрямовує діяльність органів державної влади, військових формувань та суспільства на досягнення єдиного результату — зміцнення обороноздатності держави та стійкості її інституцій до загроз. Завдання ж територіальної оборони конкретизують мету та наповнюють її прак-

тичним змістом, розподіляючи відповідальність між різними суб'єктами.

Стан дослідження

Окремі проблемні питання, пов'язані із територіальною обороною України, у своїх наукових працях розглядали: Р.І. Богданов, В.М. Герлянд, А.В. Діміч, К.О. Емельяненко, А.Б. Матвійчук, Н.В. Мицишин, О.Р. Скобельська, І.О. Цибульник, С.О. Ярмола та багато інших. Втім, незважаючи на значний теоретичний доробок, в науковій літературі недостатньо опрацьованим залишається питання чіткого визначення мети та завдань забезпечення територіальної оборони в Україні.

Мета та завдання дослідження

Мета статті полягає у тому, щоб встановити мету та розкрити завдання забезпечення територіальної оборони України. Для досягнення вказаної мети необхідно вирішити наступні завдання: з'ясувати етимологію поняття «мета»; розкрити положення норм чинного законодавства, на основі чого сформулювати власне бачення мети такої діяльності; розкрити сутність поняття «завдання», сформулювати перелік завдань забезпечення територіальної оборони.

Наукова новизна дослідження

Наукова новизна статті полягає у тому, що в ній дістав подальшого опрацювання теоретичний підхід щодо визначення мети та завдань територіальної оборони.

Виклад основного матеріалу

Згідно із тлумачним словником сучасної української мови, «мета» – це те, до чого хтось прагне, чого хоче досягти; ціль, заздалегідь намічене завдання, задумка [1, с. 520]. У своєму дисертаційному дослідженні І.С. Канзафарова зазначає, що мета являє собою суб'єктивно сформоване уявлення про бажаний, але ще не реалізований стан певного об'єкта дійсності, а також про можливі шляхи його досягнення. Натомість результат є втіленою метою, тобто фактом об'єктивної реальності, який був заздалегідь запланований і став можливим завдяки певним діям чи засобам. Мета, як ідея, не може

безпосередньо зумовлювати наслідки. Її реалізація здійснюється опосередковано - через інші об'єктивні явища, що виконують функцію інструментів чи засобів. Таким чином, усі три поняття - мета, засоби і результат - є взаємопов'язаними та визначаються одне через одне. Мета не існує поза результатом, оскільки не може бути цілей, які не спрямовані на досягнення певного наслідку. Водночас реалізація мети ніколи не відбувається прямо, безпосередньо. Статус результату ми надаємо тому чи іншому явищу лише тоді, коли воно розглядається як досягнення поставленої мети; в іншому випадку воно залишається звичайним фактом реальності, позбавленим цільової спрямованості. Разом із тим результат завжди є проявом дії засобів. Він не існує незалежно від них і не може передувати їм, адже в такому разі сама мета втратила б сенс: не було б потреби прагнути до того, що вже існує. За своєю суттю мета завжди передбачає прагнення до нового, ще не досягнутого стану речей [2, с.169-170]. О.В. Чернявська та А.М. Соколова доводять, що мета – це детально відпрацьоване, узгоджене, лаконічне формулювання бачення майбутнього; коротке визначення того, який позитивний результат буде отримано від реалізації проекту; основа тих завдань, на виконання яких буде спрямована діяльність організації; позитивний кінцевий результат, який планується і буде здобутий, після вирішення поставленої проблеми [3]. Під метою управління, зазначає Т.М. Кравцова, слід розуміти настання такого бажаного стану або рівня розвитку соціальної системи, яких належить досягти внаслідок реалізації управлінських рішень. Звідси, продовжує автор, випливає висновок про те, що без визначеної мети процес управління не має змісту і значення [4, с.327].

П.М. Рабінович мету правового регулювання визначив як передбачувані і бажані для правотворчого органу результати здійснення закону. Правник відмічає, що зважаючи на наявність засобів й умов її досягнення, мета закону може бути найближчою (прямою) або перспективною. За сферою суспільного життя, якої стосується мета закону, можна розрізняти економічні, політичні, екологічні, духовні та інші його цілі.

У тих випадках, коли зміст мети закону становлять саме юридичні наслідки (тобто зміни у правовому статусі певної групи суб'єктів або у конкретних правах та обов'язках персоніфікованих осіб), є підстави вирізняти юридичну ефективність закону (правового регулювання). В усіх же інших випадках йдеться про загальносоціальну (економічну, політичну, екологічну, духовну та ін.) ефективність правового регулювання [5, с.172].

В рамках представленої у статті проблематики слід вказати точку зору О.В. Нестеренка, який у своїй науковій праці дійшов до висновку, що метою забезпечення національної безпеки і оборони України є створення всіх необхідних умов для досягнення (або відновлення) та утримання стану захищеності державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу, прав і свобод людини і громадянина, та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз, усунення чи мінімізація їх деструктивного впливу на сфери воєнної, зовнішньополітичної, державної, економічної, інформаційної, екологічної безпеки, кібербезпеки України тощо [6]. Автор акцентує увагу на тому, що досягнення поставленої мети передбачає виконання ряду завдань із забезпечення національної безпеки і оборони України, а саме: 1) формування, моніторинг та вдосконалення адекватної викликам сьогодення нормативно-правової бази, що регламентує сферу забезпечення національної безпеки і оборони України; 2) вироблення та здійснення системної, послідовної та обґрунтованої політики держави у сфері національної безпеки і оборони, орієнтованої на ефективний захист національних інтересів; 3) створення оптимальної інфраструктури публічного управління та системи суб'єктів забезпечення національної безпеки і оборони України; 4) налагодження управління, координації та взаємодії в системі суб'єктів забезпечення національної безпеки і оборони України; 5) розробка та реформування комплексу політичних, економічних, соціальних, воєнних, наукових, науково-технічних, інформаційних, правових, організаційних та інших засобів, заходів, форм і методів забезпечення національної безпеки і обо-

рони України; 6) попередження, виявлення та припинення правопорушень, які безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України; 7) забезпечення гідного зовнішньополітичного позиціонування України у Європі та світі [6].

Таким чином, проведений аналіз наукових праць вчених, дає змогу констатувати, що мета – це певний кінцевий, бажаний результат, якого прагнуть досягти спеціально уповноважені суб'єкти в процесі здійснення певної діяльності. А відтак, мета забезпечення територіальної оборони має потрійний характер та полягає у наступному: по-перше, створення умов для захисту територіальної цілісності країни, а також населення від зовнішніх загроз воєнного характеру; по-друге, зміцнення єдності населення у протистоянні ворогу; по-третє, забезпечення стійкості української держави та громад.

Досягнення вказаної комплексної мети обумовлює необхідність вирішення низки завдань. Взагалі, пише В.О. Середа, завдання – це те, що необхідно зробити для поставленої цілі. У рамках однієї цілі може бути сформульовано декілька завдань. Крім того, звертаючи увагу на співвідношення поняття завдань із терміном «ціль», науковець вказує про те, що різкого розмежування цих понять на практиці не існує. Нерідко вони вживаються як синоніми. Цілі можуть бути реальними (проміжними) і ідеальними (кінцевими), тобто досяжними і недосяжними в планований період. Щоб уникнути розбіжностей між ідеальними і реальними цілями, останні іноді називають завданнями. При визначенні завдань треба враховувати можливість їхньої реалізації [7, с.40]. О.М. Литвинов зауважує, що завдання у процесі визначення теоретичних і практичних основ соціально-правового механізму протидії злочинності безпосередньо впливають із поставлених цілей. Саме мета визначає конкретні завдання соціального суб'єкта, спрямовані на реалізацію його інтересів. Коректне теоретичне тлумачення й адекватне практичне сприйняття поняття «завдання» дозволяє зрозуміти причини, через які мета може не бути досягнуто. Науковець підкреслює, що ця умова є необхідною, аби органи та посадові особи, наділені суспільством

(державою) відповідними повноваженнями, могли орієнтуватися в належних процедурах і процесах, а за певних обставин — обґрунтовано відмовитися від їх реалізації. Підсумовуючи, дослідник зазначає, що така ситуація можлива тоді, коли неможливо узгодити ідеальну модель очікуваного результату з реальною здатністю його досягти або коли відсутні необхідні ресурси та засоби для виконання поставлених завдань [8, с. 34-35]. Завдання, відповідно до точки зору О.В. Чернявської, - це кінцевий результат вирішення або покращення ситуації, що очікується досягнути по завершенню діяльності. Основне питання, на яке повинно відповідати завдання проекту: яка різниця між теперішнім станом справ і тим, що буде в майбутньому? Завдання приносять найбільшу користь, коли вони чітко сформульовані і прямо відповідають таким вимогам: 1) чіткість, конкретність, певність, дієвість; 2) вимірність - підлягають оглядовому підтвердженню; 3) реалістичність - можна досягти за допомогою наявних ресурсів; 4) гідність - не бути надто дрібними; 5) адекватність - відповідність потребам громади [9].

Тож, завдання являють собою своєрідний набір мікроцілей, вирішення яких є необхідним на шляху до досягнення певної мети. Законом «Про основи національного спротиву» визначено, що завданнями територіальної оборони є: 1) своєчасне реагування та вжиття необхідних заходів щодо оборони території та захисту населення на визначеній місцевості; 2) участь у посиленні охорони та захисті державного кордону; 3) участь у захисті населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій, ліквідації наслідків ведення воєнних (бойових) дій; 4) участь у підготовці громадян України до національного спротиву; 5) участь у забезпеченні умов для безпечного функціонування органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування та органів військового управління; 6) участь в охороні та обороні важливих об'єктів і комунікацій, інших критично важливих об'єктів інфраструктури, визначених Кабінетом Міністрів України, та об'єктів обласного, районного, сільського, селищного,

міського значення, районного у містах рад, сільських, селищних, порушення функціонування та виведення з ладу яких становлять загрозу для життєдіяльності населення; 7) забезпечення умов для стратегічного (оперативного) розгортання військ (сил) або їх перегрупування; 8) участь у здійсненні заходів щодо тимчасової заборони або обмеження руху транспортних засобів і пішоходів поблизу та в межах зон/районів надзвичайних ситуацій та/або ведення воєнних (бойових) дій; 9) участь у забезпеченні заходів громадської безпеки і порядку в населених пунктах; 10) участь у запровадженні та здійсненні заходів правового режиму воєнного стану в разі його введення на всій території України або в окремих її місцевостях; 11) участь у боротьбі з диверсійно-розвідувальними силами, іншими збройними формуваннями агресора (противника) та не передбаченими законами України воєнізованими або збройними формуваннями; 12) участь в інформаційних заходах, спрямованих на підвищення рівня обороноздатності держави та на протидію інформаційним операціям агресора (противника); 13) участь у наданні населенню правничих послуг у порядку, передбаченому Законом України «Про безоплатну правничу допомогу» [10]. В свою чергу згаданим вище Законом визначено, що Завданнями руху опору є: 1) формування осередків руху опору та набуття ними відповідних спроможностей; 2) перешкоджання діям військ (сил) агресора (противника); 3) участь у проведенні спеціальних (розвідувальних, інформаційно-психологічних тощо) операцій; 4) участь у підготовці громадян України до руху опору [10].

Аналіз наведених наукових точок зору вчених, а також низки норм чинного законодавства, дає можливість виділити наступні види завдань забезпечення територіальної оборони:

1) організаційно-управлінські завдання. Сутність вказаних завдань полягає у створенні цілісної системи управління, яка здатна ефективно координувати дії військових формувань, органів державної влади, місцевого самоврядування та громадськості в умовах зовнішньої агресії чи внутрішніх за-

гроз. Окрім того, в даному контексті також йдеться про планування, підготовку і реалізацію заходів, спрямованих на захист населення, об'єктів критичної інфраструктури, комунікацій і ресурсів, що мають стратегічне значення для держави. Важливим аспектом є чіткий розподіл повноважень і відповідальності між різними рівнями управління, що дозволяє забезпечити оперативність прийняття рішень і їх ефективне виконання на місцях;

2) ресурсно-забезпечувальні завдання, які охоплюють формування та раціональне використання матеріальних, фінансових, технічних і людських ресурсів, необхідних для підтримання дієздатності системи оборони на всіх рівнях. Їхня сутність полягає у створенні стійкої бази, що гарантує безперервність функціонування військових і цивільних структур у кризових умовах. Це включає організацію належного матеріально-технічного постачання, підтримку логістичних маршрутів, забезпечення озброєнням, засобами зв'язку, транспортом, медичними ресурсами та інфраструктурою;

3) інституційно-інфраструктурні, сутність яких полягає у створенні нормативно-правової та організаційної бази, яка визначає правила функціонування сил територіальної оборони, встановлює механізми взаємодії між органами влади, військовими структурами та громадянським суспільством;

4) освітньо-інформаційні завдання. Останні орієнтовані на формуванні свідомого, підготовленого та стійкого до інформаційних впливів суспільства, здатного активно долучатися до захисту держави. Їхня сутність полягає у створенні системи навчання і просвіти громадян, яка охоплює як військово-підготовку та набуття практичних навичок оборони, так і розвиток патріотичної свідомості, правової культури та готовності до дій у кризових ситуаціях. Освітній аспект включає підготовку резервістів, проведення тренувань із цивільного захисту, формування знань про поведінку під час надзвичайних обставин, а також організацію програм для молоді, спрямованих на зміцнення почуття відповідальності за безпеку країни;

5) соціальні завдання забезпечення територіальної оборони України полягають у створенні сприятливих умов для підтримки морального, психологічного та матеріального добробуту громадян, які залучаються до виконання оборонних функцій, а також для зміцнення суспільної єдності в умовах воєнних загроз. Їхня сутність виявляється у забезпеченні належного соціального захисту військовослужбовців, резервістів і добровольців, гарантуванні прав їхніх сімей, наданні медичної допомоги, психологічної підтримки та соціальних пільг, що стимулюють готовність населення брати участь у завданнях територіальної оборони.

Висновки

Отже, визначення мети та завдань територіальної оборони не є формальністю, а становить основу її адміністративно-правового забезпечення. Вони формують чітку ієрархію управлінських рішень, сприяють ефективному використанню ресурсів та зміцнюють здатність держави оперативно реагувати на будь-які виклики безпеки. У підсумку це підвищує рівень довіри громадян до інститутів влади та створює відчуття спільної відповідальності за збереження держави.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ "Перун", 2001. 1440 с.
2. Канзафарова І.С. Теоретичні основи цивільно-правової відповідальності в Україні [Текст] : дис... д-ра юрид. наук: 12.00.03 / Канзафарова Ілона Станіславівна ; НАН України, Інститут держави і права ім. В.М.Корецького. К., 2007. 453 арк
3. Чернявська О. В., Соколова А. М. Фандрайзинг. Навч. посіб. 2-е вид., з допрац. та допов. К.: Алерта, 2015. 272 с.
4. Кравцова Т. М. Адміністративно-правові засади здійснення державної регуляторної політики в сфері господарювання [Текст] : Дис... д-ра юрид. наук: 12.00.07 / Кравцова Тетяна Миколаївна ; Національний ун-т внутрішніх справ. Х., 2004. 460 с.

SUMMARY

It is stated that the goal of ensuring territorial defense is threefold and consists of the following: first, creating conditions for protecting the territorial integrity of the country, as well as the population from external threats of a military nature; second, strengthening the unity of the population in confronting the enemy; third, ensuring the stability of the Ukrainian state and communities.

The following types of tasks for ensuring territorial defense are distinguished: 1) organizational and managerial tasks. The essence of these tasks is to create an integrated management system that is able to effectively coordinate the actions of military formations, state authorities, local governments and the public in conditions of external aggression or internal threats. In addition, in this context, it is also about planning, preparing and implementing measures aimed at protecting the population, critical infrastructure, communications and resources that are of strategic importance to the state; 2) resource-providing tasks, which include the formation and rational use of material, financial,

technical and human resources necessary to maintain the operational capacity of the defense system at all levels. Their essence lies in creating a stable base that guarantees the continuity of the functioning of military and civilian structures in crisis conditions; 3) institutional and infrastructural, the essence of which lies in creating a regulatory, legal and organizational base that determines the rules for the functioning of territorial defense forces, establishes mechanisms for interaction between authorities, military structures and civil society; 4) educational and informational tasks. The latter are focused on the formation of a conscious, prepared and resistant to information influences society, capable of actively participating in the defense of the state; 5) social tasks of ensuring the territorial defense of Ukraine consist in creating favorable conditions for supporting the moral, psychological and material well-being of citizens involved in the performance of defense functions, as well as for strengthening social unity in conditions of military threats.

Keywords: goal, task, defense, territorial defense, support.

5. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави. Навч. посібник. Вид. 9-е, зі змінами. Львів: Край, 2007. 192 с.

6. Нестеренко О.В. Мета та завдання забезпечення національної безпеки і оборони України. Право.ua. Вип. 3, 2018 URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/747fb4f8-16d4-4d31-9a26-525e5ffc5d56/content>

7. Серeda В.О. Проблеми підвищення ефективності діяльності прокурора з підтримання державного обвинувачення в суді: дисертація / В.О. Серeda // Харків: На-

ціональна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. 2005. 231 с.

8. Литвинов О. М. Соціально-правовий механізм протидії злочинності в Україні (теоретичні та практичні засади) : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.08. / Литвинов Олексій Миколайович. Х., 2010. 432 с.

9. Чернявська О. В., Соколова А. М. Фандрайзинг. Навч. посіб. 2-е вид., з допрац. та допов. К.: Алерта, 2015. 272 с

10. Про основи національного спротиву / Закон України від 16.07.2021 № 1702-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20/conv#Text>